

Antoni Mieczkowski

Uniwersytet Marii

Curie - Skłodowskiej

Parafia rzymskokatolicka w Gościszewie w latach 1959 - 1998

Wśród wielu określeń parafii, zarówno o charakterze doktrynalnym jak i pastoralnym, na pierwsze miejsce Jan Paweł II wysuwa definicję parafii jako wspólnoty, opartej na centralnej i podstawowej idei eklezjologicznej, jaką jest *communio*. Papież stwierdza wyraźnie, że parafia „nigdy nie jest po prostu strukturą, terytorium, budynkiem, a raczej rodziną Bożą jako braci ożywionych duchem jedności, domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, wspólnotą wiernych”¹. To określenie parafii przez papieża znalazło również miejsce w Kodeksie Prawa Kanonicznego. W kanonie 515 czytamy: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi”².

Jan Paweł II wymienia cztery czynniki wzrostu parafii³:

1. Słowo Boże głoszone i słuchane.
2. Sprawowanie Eucharystii.
3. Wielowymiarowa służba.
4. Rodzina (Kościół domowy).

Parafia spełnia kilka funkcji: podstawową i funkcje uzupełniające. Funkcję pierwszą określa się jako chrystianizację, czyli rozszerzanie i ugruntowanie wiary Chrystusowej. Wszystkie inne funkcje mają charakter ekstensywny lub uzupełniający. Należą do nich: działalność charytatywna, administracyjna, kulturalno - oświatowa, wychowawcza, kontrolna i społeczno - polityczna⁴.

Ksiądz Franciszek Grudniok podkreśla, że najpotężniejszym środkiem apostołskiego oddziaływania kapłana na ludzi jest modlitwa. Jest ona podstawowym elementem życia chrześcijańskiego i jednym z głównych sposobów, w jaki kapłan służy swojemu ludowi.⁵

1 Cyt. za ks. P. Petryk: Parafia w nauczaniu Jana Pawła II, „Memoranda” (Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej), 1999, nr 1, s. 178.

2 Kodeks Prawa Kanonicznego, Poznań 1984, s. 235.

3 Ks. P. Petryk, Parafia ..., s. 178 - 179.

4 S. Siekierski, Kulturotwórcze funkcje partii katolickich w społecznościach lokalnych w świetle pamiętników, Warszawa 1995, s. 18.

5 Ks. Fr. Grudniok, Kochać kapłaństwo. Rozważania ascetyczno - duszpasterskie na tle

Jan Paweł II w przemówieniu do nowo wyświęconych kapłanów w Rio de Janeiro w dniu 2 lipca 1980 r. powiedział m.in.: „Ostrożni, lecz ufni, żyć będziecie pośród ludzi, by dzielić ich udręki i nadzieje, by krzepić ich w dążeniach do wolności i sprawiedliwości, jednak nie pozwólcie, by zawładnął wami świat, ani jego książę - zło”.⁶

Parafia Gościszewo (istnieje od 1959 r.) jest parafią wiejską położoną w połowie drogi między Malborkiem a Sztumem (diecezja warmińska, a od 1992 roku diecezja elbląska). Pracę duszpasterską od 1959 r. prowadzi nieprzerwanie ks. mgr Stanisław Kalinowski, który pełni także funkcję proboszcza. Jest to człowiek wszechstronnie wykształcony. Ukończył Liceum Humanistyczne im. Mikołaja Kopernika w Grajewie, Wyższe Seminarium Duchowne w Łomży, Wydział Prawa na Uniwersytecie Warszawskim, Studium Pastoralne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Szkołę Przysposobienia Rolniczego w Drygach koło Pisz. ⁷

Jego pierwsze wikariaty znajdowały się na terenie województwa białostockiego (w tym województwie urodził się i uczęszczał do szkoły podstawowej i średniej oraz do Wyższego Seminarium Duchownego) w następujących miejscowościach: Płonka Kościelna, Wysokie Mazowieckie, Śniadowo i Rajgród. W 1957 r. na apel ówczesnego biskupa warmińskiego ks. dr. Tomasza Wilczyńskiego z Olsztyna poświęcił się pracy duszpasterskiej na północnych Ziemiach Odzyskanych. Pracował jako wikariusz w parafiach: Muszki koło Nidzicy, w Łynie i Sztumie. ⁸ Od sierpnia 1959 r. rozpoczął działalność kapłańską w Gościszewie (obowiązki proboszcza pełni od 1 stycznia 1960 r.).

Omawiana parafia jest terytorialnie zwarta. Odległości od kościołów (parafialnego i filialnego) wynoszą 2 - 4 km. W skład parafii Gościszewo wchodzi 7 wsi, w tym 3 wsie w których w okresie Polski Ludowej były Państwowe Gospodarstwa Rolne. Liczba parafian systematycznie zmniejszała się: w 1969 r. liczyła 1900 wiernych, natomiast w 1998 r. - 1350. Liczba niekatolików i ateistów nie stanowiła w badanym okresie znaczącego odsetka ogółu mieszkańców terenu parafii (w 1998 r. nie przekraczała 6 %). Wśród parafian dominują rolnicy, następnie byli pracownicy PGR - ów (obecnie przeważnie bezrobotni) oraz pracownicy zakładów usługowych w Gościszewie, Sztumie i Malborku. ⁹

przykładu i wypowiedzi Jana Pawła II, Kraków 1984, s. 21.

6 Ibidem, s. 75.

7 Relacja ustna ks. mgra Stanisława Kalinowskiego z Gościszewa z dnia 20 III 1999 r. (zapis własny - A.M.).

8 J. Z., Ksiądz z Gościszewa, „Powiśle”, 27 XI 1998, nr 232.

9 Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej św. Józefa w Gościszewie (dalej: APRz), Protokół z wizytacji kanonicznej biskupa pomocniczego diecezji elbląskiej Józefa Wysockiego w dniu 16 VI 1998 r.

Pracę duszpasterską w parafii prowadzi tylko jeden kapłan, czyli proboszcz, w dwóch kościołach: w kościele parafialnym św. Józefa w Gościszewie i w kościele filjalnym Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Uśnicach. Jego działalność duszpasterską wspierają osoby świeckie: organista, zakrystianka, dwie katechetki i rada parafialna.

Jak wynika z protokołów wizytacji kanonicznych biskupów, duszpasterstwo prowadzone jest na ogół metodą tradycyjną i polega przede wszystkim na celebrowaniu Eucharystii z głoszeniem homilii, na odprawianiu nabożeństw, katechizacji dzieci, urządzaniu rekolekcji (dwa razy do roku), odwiedzinach duszpasterskich po Bożym Narodzeniu.¹⁰

Efektów pracy duszpasterskiej nie można dokładnie przedstawić w ujęciu statystycznym. Z powizytacyjnych uwag biskupów i relacji proboszcza wynika, że w parafii w okresie 38 lat stopniowo zmniejszała się frekwencja na nabożeństwach niedzielnych i świątecznych (do 1989 r. wynosiła przeciętnie ok. 80%, natomiast w latach 1996 - 1998 spadła poniżej 70 %). Tendencję malejącą wykazują także: regularna spowiedź (w latach 1960 - 1990 ok. 80 %, w latach 1991 - 1998 ok. 65 %), częste przyjmowanie Komunii św. oraz obchody pierwszych piątków miesiąca (w 1963 r. obchodziło 80 osób, w 1984 r. ponad 50 osób, w 1998 r. - 30 osób).¹¹ Na wysokim poziomie przez cały badany okres utrzymywała się obecność dzieci na nauce (w salach katechetycznych w okresie PRL - u) i lekcjach religii w szkole (powyżej 95 %), na znacznie niższym jednak poziomie ich frekwencja na niedzielnych i świątecznych nabożeństwach. Kolendę przyjmowali prawie wszyscy parafianie (98 - 99 %).

Znaczącym uzupełnieniem pracy duszpasterskiej proboszcza były misje, rekolekcje oraz pielgrzymki do Częstochowy, Niepokalanowa i najbliższych sanktuariów (Święta Lipka i Gietrzwałd). Misje (odbyto łącznie 6) prowadzili ojcowie jezuici, sercanie i kapucyni, przy dużym udziale mieszkańców wspólnoty parafialnej.

W okresie 39 lat pracy kapłańskiej w Gościszewie proboszcz ochrzcił 1991 dzieci, do bierzmowania przygotował 2997 osób, pobłogosławił 1345 związków małżeńskich, odprowadził 409 zmarłych.¹² Zdecydowanie przeciwstawiał się pijaństwu, chuligaństwu, kradzieżom oraz nieposzanowaniu niedziel i świąt. Pomoc wiernych i gorliwość kapłana sprawiły, że kościoły, sale katechetyczne i cmentarze grzebalne są w dobrym stanie.

W opinii wizytujących parafię biskupów religijność parafian jest tradycyjna, bez pogłębionej świadomości chrześcijańskiej. Dlatego znaczna część

¹⁰ Ibidem.

¹¹ APRz, Protokoły z wizytacji kanonicznych biskupów diecezji warmińskiej i elbląskiej za lata 1963 - 1998.

¹² APRz, Protokół z wizytacji kanonicznej biskupa pomocniczego diecezji elbląskiej Józefa Wysockiego w dniu 16 VI 1998 r.

członków wspólnoty parafialnej mało dba o Kościół i nie wykazuje prawie zaangażowania w sprawy Kościoła, mimo gorliwości i starań księdza proboszcza. Pogłębienie życia religijnego może nastąpić w dłuższym okresie czasu poprzez następujące działania:¹³

- 1) propagowanie różańca rodzinnego i rozwijanie kultu Matki Bożej;
- 2) organizowanie misji świętych,
- 3) systematyczną naukę religii dzieci i młodzieży,
- 4) katechizację dorosłych,
- 5) promowanie ruchów religijnych,
- 6) uaktywnienie rady duszpasterskiej,
- 7) czytelnictwo prasy i literatury katolickiej.

Nowością duszpasterską wprowadzoną w parafii w latach siedemdziesiątych były miesięczne spotkania z rodzinami wielodzietnymi i wdowami.

Z działalnością duszpasterską wiąże się praca dobroczynna, którą pod nadzorem proboszcza prowadził parafialny zespół charytatywny składający się przeważnie z osób w podeszłym wieku (10 - 15 osób). Parafię podzielono na 6 obwodów charytatywnych, przygotowano aktualne wykazy osób i rodzin potrzebujących pomocy. Pomoc udzielona była inwalidom wojennym, chorym, bezrobotnym i rodzinom alkoholików. Przekazywano im żywność, leki, środki higieniczne, odzież i obuwie. Należy tu dodać, że zespół charytatywny gromadził środki finansowe, które przekazywał na pomoc głodującym w Afryce. Wspólnie z proboszczem urządzano skromne przyjęcia dla rodzin wielodzietnych, inwalidów, wdów i sierot.¹⁴

Duszpasterz jest mocno związany ze środowiskiem kombatanckim. Sam jest kombatantem, kapelanem Związku Kombatanatów Rzeczypospolitej Polskiej i Więźniów Politycznych w Sztumie oraz aktywnym członkiem Zarządu Miejskiego tej organizacji. Co roku w kościele parafialnym w Gościszewie sprawuje uroczyste Msze św. z okazji świąt religijnych i państwowych, w których uczestniczą delegacje i poczty sztandarowe organizacji kombatanckich Ziemi Sztumskiej. Umacnia kombatanatów w wierze, inwalidom niesie pociechę religijną, chorych odwiedza w szpitalach, zmarłych odprowadza na miejsce wiecznego spoczynku.¹⁵ W 1998 r. odznaczono księdza proboszcza Srebrną

13 APRz, Protokół z wizytacji kanonicznej biskupa warmińskiego Józefa Glempa w dniach 24 - 25 VI 1979 r.; Protokół z wizytacji kanonicznej biskupa pomocniczego diecezji elbląskiej Józefa Wysockiego w dniu 16 VI 1998 r.

14 APRz, Protokoły z wizytacji kanonicznych biskupów diecezji warmińskiej i elbląskiej za lata 1969 - 1979.

15 J. Z., Ksiądz z Gościszewa, „Powiśle” 27 XI 1998, nr 232.

Odnznaką Honorową Związku Inwalidów Wojennych za wybitne zasługi dla dobra inwalidów wojennych.

Należy dodać, iż kapelan kombatanatów Ziemi Sztumskiej od 1943 r. był członkiem Armii Krajowej na terenie III inspektoratu łomżyńskiego, w rejonie grajewskim, w oddziale „Graba”, w którym służył pod pseudonimem „Jaś-min”. Jako uczeń szkoły średniej w Grajewie brał udział w akcji mającej na celu uwolnienie więźniów politycznych z siedziby Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego nocą z 8 na 9 maja 1945 r. Przy niewielkich stratach udało się 172 akowcom zdobyć miasto i uwolnić ponad 300 więźniów, którzy mieli być wywiezieni z Grajewa do Związku Radzieckiego.¹⁶

Działalność proboszcza nie ograniczała się do sfery życia religijnego, troski o kondycję moralną i patriotyczną parafian. Pamiętają oni jego odwagę, z jaką prezentował swoje poglądy na najnowszą historię Polski, gdy było to bardzo ryzykowne.¹⁷ Parafianie podkreślają z uznaniem także zaangażowanie kapłana w działalność społeczno - gospodarczą.

Zamiłowanie do rolnictwa wyniósł z domu rodzinnego, był synem wzorowego rolnika i znanego działacza wiejskiego w powiecie grajewskim. W 1962 r. został absolwentem Szkoły Przysposobienia Rolniczego i w ten sposób zdobył dyplom wykwalifikowanego rolnika. Gospodarstwo rolne (o powierzchni 7,5 ha) w Gościszewie kupił za własne pieniądze. Pobudował dom i budynki inwentarskie, a ziemię doprowadził do należytego stanu, ciężko pracując fizycznie.¹⁸

Gospodarstwo rolne wyspecjalizowane było w hodowli zwierząt. Wielu gospodarzy w Gościszewie idąc za przykładem proboszcza, poczęło się specjalizować w hodowli, głównie bydła. Z inicjatywy księdza zorganizowano we wsi Koło Hodowców Bydła, które zrzeszało kilkudziesięciu rolników. Energi czny proboszcz zmobilizował rolników także do założenia spółki wodnej i budowy wodociągu.

W 1962 r. ks. mgr Stanisław Kalinowski, jako siódmy z kolei rolnik, wstąpił do kółka rolniczego. Za nim pospieszyli do kółka inni rolnicy. Kółko stało się prężną organizacją gospodarczą, świadczącą rolnikom usługi mechaniczne, chemiczne, zagospodarowującą grunty przejęte przez państwo za renty.¹⁹

Z inicjatywy księdza proboszcza zbudowano społecznym wysiłkiem parafian wiejski dom kultury w Gościszewie i Uśnicach. Jest on do dzisiaj honorowym i aktywnym członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej w Gościszewie.

16 Pismo Zarządu Kołą Miejskiego Związku Kombatanatów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Sztumie z dnia 9 listopada 1998 r. do J.E.Bpa Ordynariusza dra Andrzeja Śliwińskiego w Elblągu. Tekst w posiadaniu autora.

17 J.Z., Ksiądz z Gościszewa, „Powiśle”, 27 XI 1998, nr 232.

18 J. Gajdziński, Przodujący rolnik w sutannie, „Słowo Powszechne” z 5 - 7 VIII 1977, nr 174.

19 Ibidem.

Za działalność społeczno - gospodarczą otrzymał wiele odznaczeń, wśród nich: Odznakę Zasłużony dla Województwa Elbląskiego, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i odznaczenia strażackie.

Podczas wizytacji kanonicznej w Gościszewie w 1984 r. biskup pomocniczy diecezji warmińskiej Julian Wojtkowski stwierdził, że ksiądz dawał zawsze parafianom wzór gospodarności wiejskiej, czym przyczynił się do zatrzymania ludności przed porzuceniem gospodarstw rolnych i odejściem do miasta.²⁰

Rozważania dotyczące najważniejszych aspektów działalności parafii upoważniają do stwierdzenia, że jest ona nadal centrum życia religijnego. Parafia jako wspólnota lokalna budowana jest przez Słowo Boże, Eucharystię, wielokierunkową służbę i rodzinę.

Nowa ewangelizacja - zasadnicze zadanie duszpasterskie współczesnego Kościoła - może dokonywać się, jak naucza Jan Paweł II, głównie w parafii i poprzez parafię. Ważnymi środkami integralnej formacji duchowej są: katechizacja dzieci i dorosłych, czytelnictwo literatury i prasy katolickiej, radio katolickie, ruchy i stowarzyszenia katolickie.

Przywiązanie do praktyk religijnych zależy przede wszystkim od wielkości miejsca zamieszkania. W parafiach wiejskich większy odsetek mieszkańców uczęszcza na Msze św. i nabożeństwa niż w parafiach miejskich. Więź ze wspólnotą Kościoła w coraz mniejszym stopniu staje się przejawem przywiązania do tradycji, lecz jest wynikiem osobistego zaangażowania. Można przypuszczać, że poziom praktyk religijnych w parafii jest związany z aktywnością społeczną i polityczną jej mieszkańców.

W środowisku wiejskim proboszcz ma znaczny wpływ na parafian. Oni zaś wysoko cenią u kapłana wierność Bogu, przestrzeganie zasad ewangelicznych, wykształcenie, patriotyzm i pomoc potrzebującym. Ważnym aspektem stosunku parafian do duszpasterza jest jego rodowód społeczny. W omawianej parafii proboszcz miał dobre kontakty z rolnikami, ponieważ był synem chłopskim, posiadał dyplom kwalifikowanego rolnika, sam prowadził gospodarstwo rolne, należał do organizacji rolniczych.

20 APRz, Protokół z wizytacji kanonicznej biskupa pomocniczego diecezji warmińskiej Juliana Wojtkowskiego w dniach 1 - 2 IX 1984 r.